

bytte af en kongres. Deltagerne må nu søge trøst i løftet om, at kongressens akter vil foreligge trykt, før de mødes næste gang.

Kongressen var opdelt i femten arbejdssektioner, hver under ledelse af en »convener«, der havde indkaldt foredrag og afhandlinger, og som eventuelt selv forelagde en samlet rapport for sektionen. Gennemført med omtanke var det en udmærket arbejdsplan, der gjorde det muligt at skabe balance mellem de formelle indlæg og den uformelle diskussion og at forfølge beslægtede problemer gennem flere dages arbejde. Meget afhang imidlertid af convenerens evne og vilje til at lægge en plan og overholde den. Flere af sektionerne overdængedes i den grad med formelle indlæg, at tiden til diskussion blev meget knap. Også til convenerens myndighed som ordstyrer stillede der i visse sektioner meget store krav.

Sektionernes arbejdsplaner viste stadig en overvægt til »historikernes økonomiske historie«, dog kunne man på flere felter konstatere nye strømninger, det gjaldt f. eks. den fremtrædende plads, man havde indrømmet demografien, og især den tydelige bestræbelse for at inddrage felter, der traditionelt opfattes som værende i det mindste på grænsen til den materielle folkekultur, som f. eks. sundhed og sygdom og byernes forsyning. Fra dansk side blev der deltaget aktivt i sektion 7 (professor Sv. Aa. Hansen og redaktør Aksel Lassen), sektion 8 (professor Rudi Thomsen) og sektion 13 (professor Kristof Glamann og amanuensis Niels Steensgaard).

Det er naturligvis ikke muligt for en enkelt at give en bedømmelse af arbejdet i alle sektionerne. Særlig tilfredshed syntes der at være med ødegårdssektionen, der blev ledet af professor LeGoff fra Paris, og befolkningssektionen, der blev ledet af professor Eversley fra Birmingham. Dyrkerne af handelshistoriens klassiske århundreder mødtes i sektion 5, Foretagendernes Struktur, der blev ledet af professor Kellenbenz fra Köln, og sektion 13, Den internationale Handels Instrumenter, hvor professor Glamann fra København var convener. Begge disse sektioner udmærkede sig ved en rimelig balance mellem formelle og uformelle indlæg. Fra den sidstnævnte sektion vil man ikke mindst huske den levende diskussion mellem tre af handelshistoriens »grand old men«, Lane, de Roover og Lopez.

NIELS STEENSGAARD

JYSKE SAMLINGER indleder sin æra under det nye navn Historie med en række metode-teoretiske afhandlinger (også udgivet separat under titlen »Historisk metode i forskning og undervisning« af Jysk Selskab for Historie, adr. Erhvervsarkivet, Vester allé 12, Århus C. Pris: 12 kr.). Det hænger dels sammen med, at den første nordiske fagkonference om historisk metodelære blev holdt i Århus 20.-24. juni 1965, dels med at den ene af initiativtagerne til konferencen var universitetslektor H. P. Clausen, der sammen med professor Ottar Dahl, Oslo, under den nordiske historikerkongres i Bergen i 1964 fik organiseret et samarbejde om studiet af og undervisningen i historisk metodelære ved nordiske universiteter.

I første omgang kunne man ikke lægge nogen snævrere ramme om konferencens arbejde, men det lykkedes alligevel et udvalg, bestående af Clausen, Ottar

Dahl og docent Jørgen Weibull, Lund, at samle en række foredrag, der belyste væsentlige sider af metodelæren.

Ottar Dahl belyste »Terminologi og systematik i kildeteorien«. Han tilsluttede sig Erslevs skelnen mellem talende og stumme kilder på grundlag af historikernes brug af materialet, men foretrak betegnelserne meddelende og ikke-meddelende. Blandt de første kaldte han alle kilder, der vil fortælle noget af faktisk art, for berettende kilder; hertil hører således også for eks. regnskabsbøger. På den måde bliver imidlertid »beretninger« i gængs forstand en undergruppe under berettende kilder, og det genoprettes ikke helt af, at man kalder beretningerne for litterære eller episke kilder, for ikke alle beretninger er litterært udformede. Med denne beskedne indvending må man dog først og fremmest tilslutte sig, at »levninger« og »beretninger« ikke betegner forskellige kildearter, og her har Ottar Dahl gjort en vigtig indsats ved at gøre opmærksom på skellet mellem kognitive og normative eller evaluative elementer i kilderne. Derimod forekommer det vel radikalt, når Dahl vil udmønstre afhængighedskritikken af den historiske metodelære som et filologisk specialproblem, undtagen hvor der er tale om reale vidneforhold. For det første vil verbaloverensstemmelser o. l. ofte have betydning for vurderingen af ligheder eller forskelle i reale vidneforhold, for det andet må man ikke undervurdere de historiske landvindinger, som traditionsanalysen har gjort, og dennes vigtigste redskab er studiet af teksternes indbyrdes afhængighed. Når denne form for kritik spiller en så stor rolle i den klassiske metodelære, skyldes det dog nok, at denne blev udarbejdet på grundlag af middelalder-forskning, og Ottar Dahls betragtninger hænger vel også sammen med et ønske om at gøre metodelæren mere repræsentativ for historieforskningens problemer.

Noget tilsvarende gav H. P. Clausen udtryk for i sit foredrag om »Målsætning og hjælpemidler i metodeundervisningen«. For så vidt som en enkelt periodes tekniske problemer ikke bør dominere, må man give ham ret: når man underviser i diplomatik og sfragistik, bør man også give indblik i statistisk teknik for eks. – og enhver mere speciel undervisning i hjælpevidenskaber bør gives før det egentlige propædeutiske metodekursus. Men hvis de eksempler, der benyttes i dette kursus, skal være fordelt over alt for stort et fagområde, kommer man i konflikt med Clausens hovedkrav: at metodeundervisningen skal ske ud fra en nogenlunde explicit helhedsopfattelse af den historiske forskningsproces; for en sådan erhverver man sig først og fremmest gennem sin egen forskning. På de områder, man ikke selv har arbejdet med, er man til dels prisgivet andres problemstillinger og resultater, hvilket gør undervisningen til en demonstration, snarere end en indføring i forskningens problemer i almindelighed. På den anden side skal man nok også passe på ikke at systematisere metodelæren for stærkt for at gøre den almen-gyldig. I den elementære undervisning er det lige så uheldigt at gøre metode til en specialdisciplin som at knytte den til en begrænset del af historien eller at indskrænke den til kildekritik i betydningen troværdighedsundersøgelse.

En af de discipliner, Clausen anbefalede til historikernes bevågenhed, var vidnepsykologien, og netop dette fags mulighed som hjælpevidenskab for historien var et af de »Specielle kildeproblemer i den nyeste tids historie«, som universitetsadjunkt Henning Poulsen tog op. Ikke alene er kendskab til vidnepsyko-

logi af værdi, når man samler materiale ved at optage interviews, men det kan også være en hjælp til udnyttelse af skriftlige beretninger, ikke mindst fra kilde-
rige tider, hvor der ofte er flere fremstillinger af samme hændelse. Her fandt
Poulsen korrektiver og supplementter til det kapitel i den gamle metodelære,
som Erslev kaldte »slutning til virkeligheden«. Også indlæringspsykologien kan
være historikeren til nytte ved at oplyse om, hvilke faktorer der fremmer eller
hæmmer erindringen. Her kan teorien om, at flere øjenvidners samstemmende
forklaring støtter hinanden, modtage et nyttigt korrektiv i påpegelsen af, at de
kan ligge under for en gruppeforklaring.

Medens Henning Poulsens betragtninger har særlig relevans for begivenheds-
historien, der nu til dags ikke mindst dyrkes i den allernyeste tids historie,
beskæftigede Jörgen Weibull sig med større sociale sammenhænge i sit indlæg
om »Kvantitative metoder i historisk forskning«. Han understregede, at den
fremgangsmåde at skaffe sig massedata ved at se bort fra de individuelle særtræk
og behandle dette materiale statistisk ikke er ny, men at man metodisk i over-
vejende grad har beskæftiget sig med materialets tilvejebringelse og kildeanaly-
sen. I stedet ville Weibull undersøge det næste trin, de problemer, der er knyttet
til udnyttelsen af det statistisk bearbejdede materiale på grundlag af en under-
søgelse af forholdet mellem stemmeafgivningen og vælgernes sociale gruppering.
Han havde erfaret, at de samme data med ganske små forandringer i opdeling
eller gruppering kan give helt forskellige resultater. Bl. a. derfor kan korrela-
tionskoefficienten alene ikke afgøre, hvilken af flere matematisk mulige løsninger
der er den bedste – disse løsninger må vejes op mod kildebelæg af anden karakter.

Også Jörgen Weibulls foredrag blev således en studie i »slutning til virkelig-
heden«. Derimod havde professor Pentti Renvall et videre sigte, idet han på-
pegede, at historikeren både i arbejdet med kilderne og i teoridannelsen ope-
rerer med meningsfyldte helheder. Af den ældre metodelære kunne man få det
indtryk, at forskningen foregår additivisk ved at den ene, i sig selv afsluttede
faktor føjes til den anden, men i praksis består der altid et genetisk forhold mel-
lem enkeltfaktorerne, og helhedsopfattelsen vil bestemme undersøgelsens gang.
Synspunktet er helt berettiget og stemmer jo også smukt overens med Clausens
krav til metodeundervisningen, men Renvall er nok lidt uretfærdig over for
den ældre metodelære – f. eks. Erslev har også et punkt om slutning fra sam-
menhæng, og det er vel af pædagogiske grunde man har fremstillet forsknings-
processen i dens logiske rækkefølge. Desuden forekommer Renvalls »helheder«
lovlig faste, idet han tilsyneladende regner med, at man efter at have prøvet
sin helhedsopfattelse på alle relevante momenter kan blive nødt til at opgive
den, men at den ellers er den samme før og efter undersøgelsen – mon ikke de
fleste snarere opererer med ret åbne arbejdshypoteser, der modificeres og
defineres i stadig vekselvirkning med kildestudiet? Man forholder sig også lidt
tøvende over for den konsekvens, Renvall tillægger erkendelsen af de »menings-
fyldte helheder«: »... genom det genetiska tidsperspektivet försvinner något
väsentligt av den historiska företeelsens absoluta individualitet eller av engångs-
företeelsens »Einmaligkeit«. Allt har något gemensamt med andre företeelser,
allt är led i helheter...« (s. 56). Kan kontinuitetstanken ikke udmærket
forliges med teorien om, at både enkeltbegivenheder og større sammenhænge
– de enkelte »meningsfyldte helheder« – er knyttet til bestemt tid og sted og

ikke vil forekomme igen på samme måde? (Jvf. Povl Bagges behandling af forskellen mellem individuel og »enmalig« i dette tidsskrifts 10. rk. V, s. 379 ff.).

Konferencens mest kontroversielle foredrag var universitetslektor Sivert Langholms om »Verdielementer i historiske teorier«, både på grund af selve emnet og på grund af talerens underfundige, drillende form, der ikke skånede de tilstedeværende. Langholm antydede, at der måske kunne ligge etiske vurderinger bag emnevalg og problemstilling, men holdt sig i øvrigt til teoridannelsen. Her skelnede han mellem ægte vurderinger, der refererer til en norm uden for emnet, og uægte vurderinger ud fra hensigtsmæssighed eller juridiske eller logiske kriterier eller ud fra sammenligninger med andre størrelser inden for samme sfære. Den sidste form fandt han tilladelig, den første kun acceptabel, hvis den var udskillelig. Stod en etisk dom klart markeret, ville kun mindre »sofiserede« ånder slutte fra vurderingen til objektet i stedet for til forfatteren. Faren var de indirekte vurderinger, der blev opnået ad stilistisk vej – og Langholm gik så vidt som til at foreslå, at historikerne ligesom andre samfundsforskere burde give afkald på ønsket om at udtrykke sig prægnant eller elegant – men man var nu ikke helt overbevist om oprigtigheden bag dette forslag, i betragtning af talerens egen stil og af den beundring han røbede for historikere som Ernst Sars og Jens Arup Seip. Spørgsmålet er vel også, om den personlige udtryksform ikke er en integrerende del af den rige ånd, der åbner nye perspektiver for forståelsen af fortiden, man tænke for Danmarks vedkommende på A. D. Jørgensen og Erik Arup.

Diskussionen efter dette foredrag drejede sig om muligheden af at holde historikerens personlighed uden for forskningen. Den antog af og til en så skarp form, at det grænsede til det usaglige – et tegn på, at der er lang vej igen, før nordiske historikere er færdige med at drøfte deres fags metode: de skal for det første nå frem til en nogenlunde ensartet terminologi, dernæst synes mange at have en ret unuanceret opfattelse af forskningsprocessen, og endelig bør forskningsresultaternes gyldighed kunne være genstand for en principiel debat. Der er et rigt virkefelt for kommende metodekonferencer.

INGE SKOVGAARD-PETERSEN

DEN ANDEN nordiske universitetslærerkonference om historiske metodespørgsmål blev afholdt på Voksenåsen udenfor Oslo i dagene 18.–22. juni 1966. Som konferencens hovedemne havde man denne gang valgt »historiens plass i samfunnsforskningen«, der blev behandlet i forelæsningsform og ved diskussioner. Mest generelt sigte havde de foredrag, professor Aksel E. Christensen, professor Birgitta Odén (Lund) og docent Sven Lundkvist (Uppsala) holdt, de to førstnævnte om problemerne ved udnyttelsen af historisk-statistisk materiale. Professor Christensen illustrerede den metodiske og kritiske proces med stof hovedsageligt fra øresundstoldregnskaberne og de hollandske notarialarkiver, medens Birgitta Odén koncentrerede sig om de problemer, de forskellige kildetyper rejser, og med de metodiske begrænsninger, som på den ene side generelle statistiske undersøgelser og på den anden side individualstudier pålægger historikeren. Docent Lundkvists forelæsning beskæftigede sig særligt med